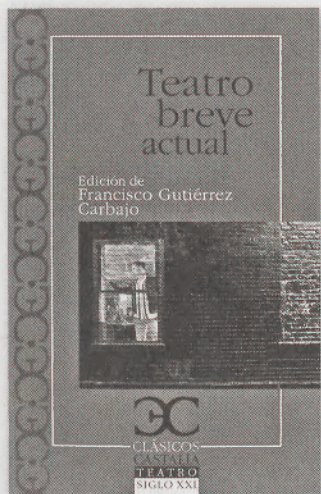

szekcióban pedig egymás után négy Mohácsi-rendezésről olvashatunk, ami szintén kitűnő alkalmat kínál arra, hogy több előadásból rakjuk össze egy rendező stílusának és módszereinek jellemzőit: „Mohácsi János általában szívesen dolgozik merész kontrákkal, kifordításokkal, hazardírozó megoldásokkal.” (SzN, 244.) Az ilyen típusú, nagyobb egészre reflektáló, nagyobb egészt elemző mondatok sokkal jobban előlopóznak egy kötetben megjelent kritikából, mint az interneten, a bemutató után frissen megjelent eredeti változatból.

A kritikáknál nincs külön megjelölve, hogy hol jelentek meg eredetileg (de „A kötet írásairól” című részben a szerző felsorolja ezeket az orgánumokat). A gyűjtemény írásai nem pusztán másodközlések, a kötetbe kerüléssel lekapcsolódtak a kritikákat megjelentető fórumokról. Tarján Tamás szuverén kritikus-ént épít.

Tarján Tamás: Egy évad akváriuma. Színkritikák 2009-2010. Noran Libro, 2012. **Tarján Tamás: Szünet nélkül. Színkritikák 2012-2013.** Noran Libro, 2014.

Katona Eszter

Spanyol rövid-színházi darabok

Napjaink spanyol drámairodalma mind mennyiségében, mind minőségében igen gazdag és színes. A változatos színpadi műfajok és formák között a rövidszínház előkelő helyet foglal el, mint ahogy erről az Edhasa Kiadónál Francisco Gutiérrez Carbajo szerkesztésében megjelent drámaantológia is tanúsodik. A rövid színházi műfajok nem alárendelt, függő változatai a hosszabb terjedelmű színdaraboknak, hanem teljes önállósággal rendelkező színpadi modalitások.

A több mint ötszáz oldalas kötet célja a kortárs spanyol rövidszínház hihetetlen sokszínűségének a bemutatása 19 élő drámaíró (José Luis Alonso de Santos, Antonia Bueno, Jesús Campos, José Manuel Corredoira, Juana Escobias, Beth Escudé y Gallés, Rafael Gordon, Raúl Hernández Garrido, Jerónimo López Mozo, Juan Mayorga, Domingo Miras, Gracia Morales, José Moreno Arenas, Miguel Murillo, Diana de Paco, Marina Sanfilippo, José

Sanchis Sinisterra, Alfonso Vallejo és Alfonso Zurro) ötven rövid színdarabjának egybegyűjtésével.

Az UNED (Universidad Nacional de Educación a Distancia) színháztörténész professzora, Gutiérrez Carbajo nemcsak szerkesztette a kötetet, de ő írta az antológia értékes bevezető tanulmányát is. A műfaj történetének kitűnő összefoglalását a szerző a rövidséget és tömörséget magasztaló Baltasar Gracián, Schopenhauer, Husserl és Wittgenstein megidézésével kezdi, majd kiemeli, hogy napjainkban a rövidség iránti érdeklődés a színház mellett a prózában és a filmművészetben is igen élénk. A novella, a rövidfilm és ugyanígy a rövidszínház olyan önálló művészi kategóriák, melyek már nem a hosszabb terjedelmű társaik árnyékában léteznek, hanem az irodalom, a film és a színházművészet autonóm és független megjelenési formáivá váltak, s már nem a nagyság és a terjedelem lebecsült alternatíváiként, hanem azonos értékeket képviselő művészi kifejezésként jelennek meg. Ennek ellenére, a színház esetében nem ritka, hogy egy-egy ilyen rövid darab a drámaíró egy későbbi, hosszabb művét inspirálja, vagy az is előfordul, hogy a korábbi „egyperces” egy későbbi hosszabb műve jeleneteként kerül élénk.

A bevezető történeti áttekintéséből megtudhatjuk, hogy az Ibériai-félszigeten az első ilyen színházi formákkal a XII–XIII. században találkozhatott a közönség. A vallásos tárgyú, ún. *auto sacramental* műfajába tartozó darabok nagy népszerűségnek örvendtek ebben az időben, s ezek közül is a napkeleti bölcsek történetét feldolgozó művek voltak a legkedveltebbek. A feltehetőleg legrégebbi, a XII. század második feléből származó, 147 sorból álló *Auto de los Reyes Magos* darabnak is ez a témája. A XV. századból már a szerzők neve is fennmaradt: Gómez Manrique (1412–1492), Juan del Encina (1468–1529), Lucas Fernández (1474–1541) és Sánchez de Badajoz (1525–1549) is gyakran alkottak a rövid műfajban. A spanyol aranykori színház bővelkedett olyan rövid művekben, melyek a hosszabb terjedelmű drámák, komédiák vagy vallási *autók* felvonásai között kerültek bemutatásra, ahogy erre utal a közjáték (*entremés* vagy *paso*) elnevezés is. A felvonásközökben előadott darabok műfajilag igen sokszínűek voltak (*loa*, *jácara*, *mojiganga*¹), közös céljuk a közönség „pihentetése” volt, s mint ilyen a nagyobb színdarabok alárendelt részeként funkcionáltak. Paradox módon azonban a közönség sokszor nem is annyira a nagy művek, hanem éppen a szünetbeli szórakoztató kis szösszenetek miatt járt színházba. A színpadi közjáték nagykorúságát a színész és drámaíró Lope de Ruedának (1520–1565) köszönhette, és a műfaj létjogosultságát mutatja, hogy az aranykori nagyok közül Cervantes (1547–1616) és Lope de Vega (1562–1635) sem vetette meg a rövidségben rejlő lehetőségeket. A XVII., majd a XVIII. század rövidszínháza, leginkább Ramón de la Cruz (1731–1794) darabjai a marginális társadalmi rétegek felé fordították a nézők figyelmét. Az *entremést* a XVIII. századtól a *sainete* elnevezés váltja fel, és ekkor kezdődik a *zarzuela*, a *melólogo* és a *tonadilla*² XIX. századig tartó népszerűsége is. A XX. század első harmadának színházi újjá születése Valle-Inclán és García Lorca nevéhez fűződik, akik hosszabb drámáik mellett a rövid műfajt is művelték. Valle-Inclán sajátosan groteszk *esperpentói* a mai napig nagy hatással vannak a spanyol színházi alkotókra, mint ahogy Lorca

¹ *Loa*: rövid, komikus jelenet. *Jácara*: rövid satirikus mű. *Mojiganga*: az aranykori drámák utolsó felvonása után játszott vidám, komikus, zenés, általában verses formájú darab.

² *Zarzuela*: egyfelvonásos spanyol daljáték. *Melólogo*: egyszemélyes, monológ formájú, zenével kombinált színpadi játék. *Tonadilla*: a komédiák felvonásai között játszott, 1–6 szereplőt felvonultató, zenét és prózát ötvöző rövid, maximum húszperces darab. A műfaj sajátosan spanyol jellegét a – gyakran andalúz – folklór-motívumok adták.

a szürrealizmust, az expresszionizmust és a szimbolizmust ötvöző rövid színpadi dialógusai is jóval megelőzték korukat. A hároméves polgárháború szakította meg ezt a fellendülést, habár ezalatt is mindkét oldalon tovább játszották a leginkább rövid, agitativ és propagandadarabokat. A háború után a Franco-diktatúra kultúrpolitikája és cenzúrája határozta meg a színházi életet és az alkotás koordinátáit. A rövid műfaj azonban továbbra is fontos művészi kifejezőeszköz maradt a XX. században, valamint ahogy a kötet is mutatja, sikere az új évezredben is töretlen.

A bevezető áttekintésben Gutiérrez Carabajo ismerteti a rövidszínház történetével és esztétikájával foglalkozó monográfiákat, valamint konkrét szövegeket tartalmazó – az általa szerkesztett kötethez hasonló – gyűjteményeket is.

A bevezetés második, terjedelmesebb részét a darabok diszkurzivitásuk szerinti tipológiájának bemutatása teszi ki. Hatalmas szakirodalmi háttérrel, nyelvészeti, szemiotikai és pragmatikai megközelítésben vizsgálja a szerző a diszkurzív fogalmát, majd rátér a színházi diskurzív jellegzetességeire, elkülönítve a két alapvető, a dialógus (*discurso dialogado*) és a monológ (*discurso monologado*) formát.

A dialógizált forma további lehetőségeket kínál az alkotóknak. Ezen belül a szerkesztő többféle modalitást különít el, s a két szereplő közötti dialógust tovább bontja hat típusra: a tulajdonnévvel rendelkező kétszereplős darabokra, a névvel illetett szereplő és típus-szereplő közötti dialógusokra, a két személyes névmást, az egy személyes névmást és egy típus-szereplőt, a két típus-szereplőt, valamint a betűkkel jelölt alakokat alkalmazó művekre. Hat három- vagy többszereplős dialógust alkalmazó művet is találunk a kötetben.

Monológ formában hasonlóan változatos darabokat írnak a kortárs szerzők. Az antológiában az alábbi típusokat különböztetik meg: a néma befogadó előtti, egyszereplős két külső hanggal, vallomás típusú, telefonbeszélgetés, levél és napló formájú, didaszkalikus magyarázó, újsághíren alapuló, valamint narratív jellegű monológot.

Gutiérrez Carabajo alapos bevezető tanulmánya a műfaj mind elméleti, mind történeti aspektusát remekül összefoglalja, és a számos hivatkozással további rövid darabok megismerésére ösztönzi az olvasót.

Az elbeszélésmód változatossága mellett a darabok tematikai gazdagságáról is említést kell tennünk, anélkül, hogy bármiféle leegyszerűsítő kategóriákat kívánnánk alkotni. Gyakori a metaszínház (Alonso de Santos: *Minimalismo*; Antonia Bueno: *Tránsito*; Juan Mayorga: *581 mapas*), a klasszikus szövegekkel való intertextualitás (Sanchis Sinisterra:

Trueque; Domingo Miras: *Entre Troya y Siracusa*), az összetett érzelmű párkapcsolatok (Alonso de Santos: *Sinceridad*; Diana de Paco: *La metáfora, De mutuo acuerdo*; Jesús Campos: *Pareja con tenedor*; Juana Escabias: *Vias férreas*) vagy a társadalmi problémák (Miguel Murillo: *La piel*; Gracia Morales: *¿Consigues dormir por las noches?*; Alfonso Vallejo: *Kip*) tematizálása, hogy csak néhány példát hozzunk.

A kötetet két melléklet zárja. Az elsőben a művek szerzőit kronologikus sorrendben mutatja be Gutiérrez Carabajo: a 19 drámaíró közül a legidősebb az 1934-es születésű Domingo Miras, a legfiatalabb pedig az 1973-ban született Diana de Paco. A két dátum közötti négy évtizedben született drámaírók – négy nő és tizenöt férfi – természetesen különböző generációkhoz és irányzatokhoz tartoznak, azonban a kötet – és a szerkesztő – érdeme, hogy a rövid formának köszönhetően egy gyűjteményben jelenhet meg idős és fiatal színházi alkotók munkássága. A szerzőket bemutató listában azonban a kötet legutolsó darabjának szerzője, Marina Sanfilippo hiányzik az életrajzi összefoglalók közül.

A második rövid melléklet a kötet műveit a fentebb bemutatott tipológia szerint, a szerző és a cím említésével osztályozza. A praktikus lista így segíti az azonos típusú diszkurzív formához tartozó darabok beazonosítását is.

A változatos témájú, formájú és stílusú rövid színpadi műveket tartalmazó antológia kiváló válogatás. Jelentőségét növeli, hogy sok szöveg itt jelenik meg először, sőt van közöttük több olyan mű is, melyet szerzőjük kimondottan a kötet számára írt. A darabok, formájukból adódóan, a mai kor felgyorsult ritmusához igazodva, „úton-útfélen” forgathatók, azonban mégsem könnyed olvasmányok, hisz ezek az „egypercesek” érdekes kérdésfelvetéseikkel és izgalmas kidolgozásukkal egyáltalán nem illékony élményt nyújtanak.

A pár oldalas sűrített történeteket olvasva joggal merülhet fel a kérdés, hogy vajon milyen megjelenési lehetőségei vannak ezeknek a daraboknak. Elmondhatjuk, hogy a rövidszínház nemcsak írott formában³ éli ma virágkorát a spanyol kultúrában, hanem valóban színpadra is állítják őket. Több spanyol városban⁴ születtek úgynevezett mikroszínházi kezdeményezések, melyek szűk térben (10-15 négyzetméter), kisszámú közönség előtt (15 fő) adnak elő rövid, 10-15 perces kortárs műveket. Egy épületen belül általában több „szobában” párhuzamosan is folyhatnak a sokszor valamilyen adott témát dramatizáló előadások. A nézők egymás után több ilyen „mikrót” is megnézhetnek viszonylag alacsony árfekvésű jegyekkel, s ez utóbbi már önmagában is vonzó lehet a hagyományos nagyszínházi jegyek igen magas árait ismerve.⁵

A rövid színházi formák, mint a történeti áttekintésből láthattuk, élő hagyománya a spanyol drámairodalomnak, mostani népszerűségének az okát azonban – nem véletlenül említettük a jegyárakat – talán gazdasági oldalról is megközelíthetjük. A 2008-as válság a spanyolokat sem kerülte el, és a megszorítások keményen sújtották, sújtják a kultúra több területét, így a színházat⁶ is. Kis pénz, kis színház – mondhatnánk. Mivel ezek a kezdeményezések igen népszerűek, és igényes művészi értéket képviselnek,⁷ így a válság elmúltával sem tűnnek el, továbbra is várják az újító színházi modalitásokra nyitott és a XXI. századi reklámspotok, videoklipek és az internetes információáramlás gyors ritmusán nevelkedett nézőket.

Francisco Gutiérrez Carabajo (szerk.): *Teatro breve actual (Kortárs rövidszínház)*. Barcelona, Edhasa (Castalia), 2013. 509 oldal.

³ A bemutatott antológián kívül néhány további kötet: Virtudes SERRANO (szerk.): *Teatro breve entre dos siglos*. Antología, Madrid, Cátedra, 2004; AA.VV.: *60 obras de un minuto de 60 autores dramáticos andaluces*. Sevilla, Consejería de Cultura – Consejería de Educación, 2006; Francisco Gutiérrez Carabajo (szerk.): *Dramaturgas del siglo XXI*. Madrid, Cátedra, 2014. Több színházi folyóirat (*Art Teatral*, *Estreno*, *Naque*, *Acotaciones*, *Alhucema*, *Primer Acto*, *ADE Teatro*) is rendszeresen közöl rövid darabokat, és nem ritka, hogy maguk a drámaírók is külön kötetben jelentetik meg „egyperces” műveiket (Juan MAYORGA: *Teatro para minutos. 28 piezas breves*. Ciudad Real, Naque, 2009).

⁴ A madridi *Microteatro* (<http://microteatromadrid.es/>) 2009-ben egy régi bordélyház szobáiban alakult meg. Azóta több városban nyitották meg kapuikat hasonló színházak.

⁵ Általánosságban 15–25 euró között mozognak a jegyárak, de megamusicales esetében ez akár a 40–80 euróra is felmehet.

⁶ A színházjegyek általános forgalmi adóját 8 százalékról 21 százalékra emelte a jelenlegi, Mariano Rajoy vezette néppárti kormány.

⁷ Ezt alátámasztja, hogy napjainkban már több olyan színházi díj (*Premio Teatro Exprés*, *Premio Doña Mencía de Salcedo*, *Premios Valladolid de Teatro breve*, *Certamen de Teatro Mínimo Rafael Guerrero*) is létezik, mellyel kifejezetten ilyen mikrodarabokat jutalmaznak.